

Doğu Afrika’da Eğitim ve Kalkınma Kenya örneği

Yazan: H l ne Charton, CNRS’te araştırmacı (Kara Afrika  zerine inceleme merkezi, Bordeaux, Fransa) ve Afrika’da Fransız araştırma enstitüsünde yardımcı müdürü (Nairobi, Kenya)

İkinci Türk-Afrika uluslararası Konferansı’nda sunulan bildiri

“*Economic cooperation between Turkey and Sub Saharian Africa, development aid and investment opportunities*”; İstanbul, 12–13 Aralık 2006

Giriş

Kenya  rneği, son 30 yıllık süre içinde Sahra altı Afrika’da eğitim ve kalkınmanın gayelerini ele almak için çok uygun bir alt-bölge örneğidir. Uzun zaman boyunca Kenya, çok yüksek bir okullulaşma oranına sahip olduktan sonra¹, 90’lı yıllarda ciddi boyutlara varan bir krizle birlikte okullulaşma oranlarında son derece önemli bir d ş ye tanık olmuştur. Demokratik yollarla 2002’de seçilen yeni geçiş hükümeti, Ocak 2003’ten itibaren uluslararası sermaye topluluğunun yardımıyla evrensel ilköğretim alanında çok ciddi bir program oluşturmuştur.

1963’teki bağımsızlığından itibaren Kenya’da eğitimin hızlı gelişmesi, belirgin bir siyasi iradenin meyvesi olmuş, ardından yerel topluluklar bu alanda yatırım yapma görevini üstlenmişlerdir. 80’li yıllarda uluslararası kalkınma politikaları, özellikle ilköğretim eğitimiyle ilgili yeni değerlendirme sistemleri tanımlamış, bu da mevcut toplumsal ve siyasi dengeleri değer değiştirmeye yardımcı olmuştur. Dış kaynaklı bu yeni yönelimler, etkilerinin  l lmesinin yerinde olacağı okul alanına yeni bir şekillendirme meydana getirmiştir. Kenya’nın eğitim sisteminin yakın tarihli değer işiminin incelenmesi geçmişte, günümüzde ve gelecekte ülkenin toplumsal ve ekonomik alanda olduğu kadar siyasi kalkınmasında da okul kurumunun yerini değerlendirmeyi sağlayacaktır.

1. Kenya’da Okullulaşmanın Toplumsal ve Siyasi Bir Okuması

Günümüz Kenya’sı toplumsal ve siyasi açıdan okul olgusuna verilen önemle belirginleşir. Gerek kentli, gerekse taşralı kesimde çok sayıda okul yer almakta ve eğitim de özellikle seçim dönemlerinde siyasi söylemlerin merkezinde yer almaktadır. Uzun zamandır Kenya’da yüksek okullulaşma oranlarını sağlayan bu durum, burada kısaca aşamalarını belirtmekle yetineceğimiz tarihsel bir sürecin meyvesidir.

1.1. Bağımsızlık Dönemine Kadar Kenya’daki Okullulaşmanın Kısa Bir Tarihçesi

Kenya’daki okul kalkınma mekanizmasını anlamak açısından sömürgeciliğin niteliği son derece önemlidir. Sınırlı bir Avrupa sömürgesi haline gelmesine rağmen, Kenya’da sömürge idaresi özellikle eğitim alanında ayrı bir kalkınma politikası g tm ştir. S m rgenin her bireyi (Afrikalı, Hintli ve Avrupalı), sömürge yapısında kendisine tayin

¹ 1989 yılında ilkokulda ve orta öğretimde okullaşma oranları sırasıyla % 105 ve % 30 olmuştur.

edilen bir yere sahipti ve dolayısıyla özel bir eğitim sisteminden yararlanmaktaydı. Afrikalıların okullulaşmaları, toplumun eğitim almasından ziyade Hıristiyanlaşmasını amaçlayan misyonerlere verilmiştir. Bu dinsel tarafsızlık, kısa zamanda, bir yandan misyonerlerle bu okullara parasal destek veren sömürge idareleri, diğer yandan da yine bu misyonerlerle verilen eğitimden memnun kalmayan Afrikalı halk arasında menfaat çatışmalarına neden olmuştur.

Bu sıkıntıları aşmak için bazı topluluklar özgün girişimlerde bulunmuşlardır. 1924'te kurulan ve Afrikalı hak iddialarına yasal bir çerçeve vermeye ve yerel kalkınmayı geliştirmeye yönelik yerel meclisler (Local Native Councils), kendi okullarını kurmak için özel bir vergi koymaya karar vermişlerdir. 1926'da bu meclisler bütçelerinin ortalama %20'sini eğitime ilişkin projelere ayırmışlardır. Bağımsızlığa kadar bu meclisler Kenya'da eğitimin kalkınmasında anlamlı bir rol oynamışlardır.² Kenya'nın orta bölgesinde okullaştırma hareketi, Hıristiyan kiliselerinden kopmuş bağımsız kiliselere bağlı bağımsız okulların açılmasıyla daha kültüralist bir biçim almıştır. 50'li yılların başında bu okullar yaklaşık 13.000 öğrenci alırken, Kiambu ve Fort Hall gibi bazı şehirlerde öğrencilerin yaklaşık %30'u bu tür kurumlarda bulunmaktaydılar.³ 1945'den sonra okul meselesi önemli bir siyasi hak iddiası haline almıştır. Ulusal açıdan önemli taşıyan ilk siyasî örgüt yani Kenya Afrika Birliği 1945'ten itibaren parasız okullaşmayı (bu durum yalnızca Avrupalı ve Hintli çocuklar için geçerli idi) ve İngilizce eğitimini hak olarak istemiştir.⁴

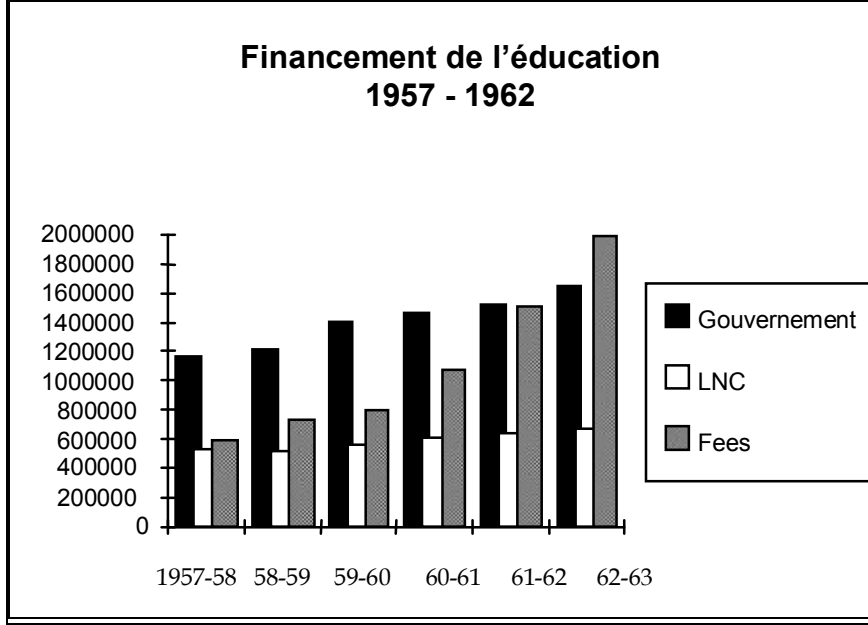
Genç Afrikalıların okullulaşması 1949'dan sonra anlamlı derecede gelişmiş, çünkü sömürgecinin okullulaşmış nüfusu on yıl içinde üç katına çıkmıştır. Bütçenin gelişimi de aynı eğilimi takip etmiştir: 1949 ile 1959 yılları arasında eğitime ayrılan bütçe %9,4'ten %18'e yükselmiştir.⁵ Fakat Afrikalı nüfus aşağıdaki grafiğin de gösterdiği gibi yerel meclisleri de harekete geçirmeye devam eden okullaştırma gayretine (özellikle okul giderlerinde - *fees*) ciddi katkılarda bulunmuştur:

² Mutua R.W., *Development of Education in Kenya*, Nairobi, East African Literature Bureau, 1975, s. 152-153.

³ Kenya Ulusal Arşivleri, Nairobi, MAC/KEN/34/5. *Enrolment in the closed African own run schools*, 1952.

⁴ Afrika okullarında eğitim dili Swahili dili idi, fakat milliyetçiler için İngilizcenin bilinmesi sömürgeci bulunan diğer nüfuslarla aynı olanaklara sahip olmak için bir ön hazırlıktı.

⁵ Bu rakamlar Kenya hükümeti tarafında yayınlanan *Statistical Abstracts* de 1950, 1956, 1960 ve 1962'lerden alınmıştır.

Kaynak : Colony and Protectorate, Education Department Triennial Surveys 1958-1960 ve 1961-1963.

Nihayette sömürge'deki Afrikalıların eğitimi bütün sömürge dönemi boyunca büyük bir kitlelenme konusu olmuştur. Toplulukların çocuklarına anlamlı olacak eğitimsel olanaklar verme gayretleri Kenya'da okullaşma meselesine gösterilen toplumsal dikkatin bir göstergesidir. Bununla beraber bu hareketlenme bu dönemle sınırlı kalmayıp ülkenin 1963'deki bağımsızlığından sonra da devam etmiştir. Böylece okul, önemli bir toplumsal ve siyasi mesele haline almıştır. Sömürge okulu toplulukların gelişmesine bir engel olarak görülürken, bağımsızlıkla beraber bütün toplulukların katılmaya davet edildikleri yeni bağımsız ulusun ekonomik ve aidiyetsel resmi kalkınmasının kaldıracağı olmuştur.

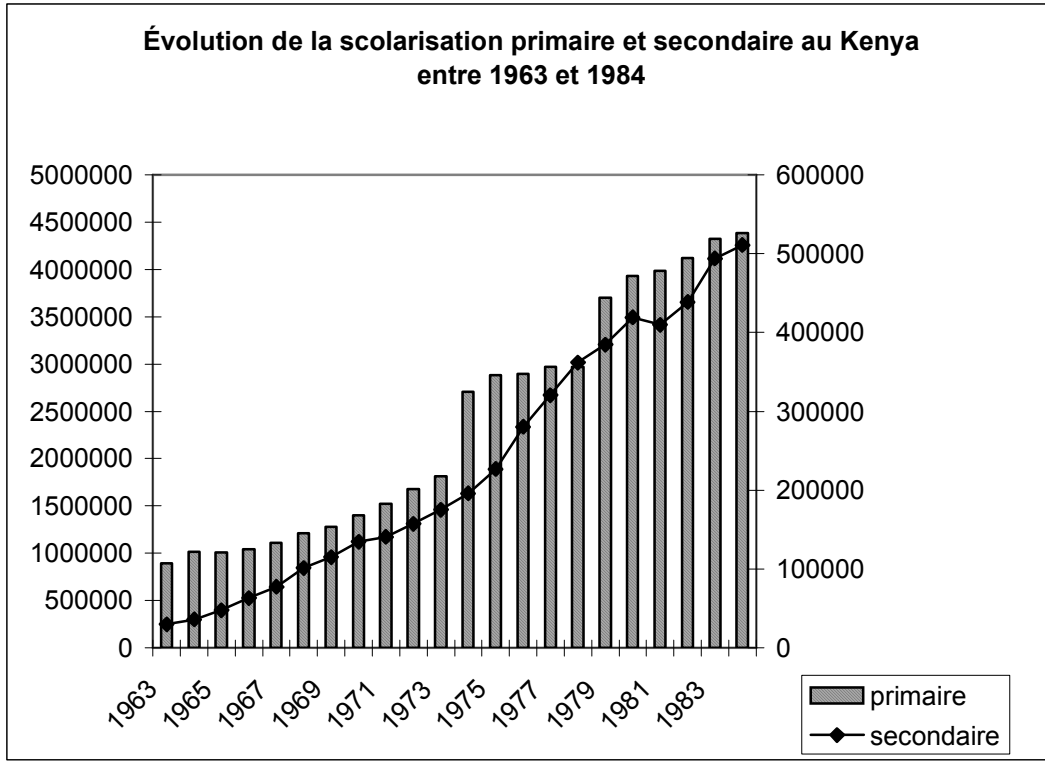
1.2. Kenya Ulusunun Kalkınma Felsefesinin Merkezinde Eğitim

Afrika ülkelerinin birçoğunda olduğu gibi ülkenin bağımsızlığıyla birlikte okullara gerçek bir akın gerçekleşmiştir. Genç Kenya Cumhuriyeti'nin ilköğretim okulları, 1964'de bir milyondan fazla öğrenci alırken, bu sayı 1957'deki rakamın iki katı ve 1948'dekinin ise dört katı olmuştur.⁶ Yeni hükümet, genç devletin ihtiyaçlarına cevap verecek bir eğitim programını geliştirmekle beraber toplumun bu yoğun okullaşma isteğini karşılamak durumunda kalmıştır. Böylece topluluklar, okullar inşa ederek *Harambee*⁷ çabasına katılmaya çağırılmıştır. İlkokul sayısı 1963 ile 1978 yılları arasında iki katına çıkmış ve öğrenci sayısı da 1 milyondan 4 milyona yükselmiştir. Ancak asıl artış ortaöğretimde olmuştur: 1978'de 1482 ortaöğretim okulu (bu rakam 1963'te ise 151 idi) ve 13 katı öğrenci.⁸

⁶ Bogonko S.N., *A history of modern education in Kenya (1895-1991)*, Nairobi, Evans brothers, Kenya, 1992, s. 112.

⁷ Bu ifade swahili dilinde lafzi olarak şu anlama gelmektedir : « Daha ileri gitmek için hep birlikte çekelim ».

⁸ Eshiwani G. S., *Education in Kenya since Independence*, East African Education Publishers, Nairobi, 1993, s. 46 ve 51.

Kaynak: Statistical Abstracts

Okul sisteminin bu hızlı yayılımının önemli finansal sonuçları olmuştur. 1963 ile 1974 yılları arasında devletin eğitime ayırdığı bütçe %11,9'dan %24,7'ye yükselerek önemli bir artış göstermiştir.⁹ Bu oran yıllık olarak %15 ile %20'lik bir yükselmeye karşılık gelmekte, oysa diğer görevlerdeki artış yalnızca %10'dur. Fakat bu eğitim seferberliğinde yalnızca devlet tek aktör olmamıştır; ebeveynler de 1970'te ortalama olarak okulların işletme bütçesinin %33'ünü karşılamak suretiyle çocuklarının eğitim almalarına katkıda bulunmuşlardır.¹⁰ Son olarak topluluklar, özellikle ortaöğretim düzeyinde yeni okulların inşasını sağlayan *Harambee Fonlar* aracılığıyla seferber olmuşlardır.¹¹ *Harambee okulları* öğretmenlerinin ücretlerini ödemek için aralarında para toplayan topluluklar tarafından inşa edilmiş ve bu kişilerce finanse edilen okullardır; çoğu zaman yüksek ücretler almaktadırlar. Tatmin edici bir düzeye ulaştıklarında bu okullar devletten sübvansiyon alma hakkını kazanmış oluyorlar. 1973'te ortaöğretim okullarının %60'ı *Harambee* tarzı okullardı, fakat bu okulların seviyesi devlet okulları kadar iyi değildi.¹² 1973'te Başbakan Kenyatta eğitim için halkının büyük gayretini görüp başbakanlık genelgesiyle ilkokulun ilk dört sınıfının parasız okunmasını sağlamıştır. Parasız okul, her

⁹ A.g.e. s.133 ve 134.

¹⁰ Government of Kenya, *Development plan 1970-1974*, Nairobi, Government printer, 1970, s. 546.

¹¹ Abreu E., *The role of Self help in the development of Education in Kenya : 1900-1973*, Kenya Literature Bureau, Nairobi, 1982, s. 216 ve 218.

¹² A.g.e. s. 218.

şeyden önce toplumsal bir idealdi, 1963 tarihinden itibaren KANU programında yer almaktaydı¹³ ve yasa ülkenin onuncu bağımsızlık yılı kutlamalarının en iyi göstergesi olmuştur. Ocak 1974'te ilkokullar %49 kadar daha fazla öğrenci almışlardır, oysa daha önceki dönemlerde yükselme yalnızca %9 kadardı. Fakat bu olağanüstü okullaşma, sonraki yıllarda çok ciddi bir şekilde azalmıştır, çünkü aslında okulun parasızlığı yalnızca görünürde öyleydi. 1974'te okullaşma isteği çok yüksek olmasından dolayı acilen yeni sınıfların inşasını gerektirmiştir, bu da yeni giderlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle *aktivite ücretleri, okul inşa fonları veya gözetmen ücretleri* vs. gibi nokta katılımlar istenmiştir.¹⁴ Bu katılımlara hiçbir yasal sınırlamalar getirilmediği için okullar arasında durumlar çok farklı olabilmekteydi. Sonunda bu ekstra ücretler okulun parasız olmasından önceki masraflarından daha fazla tutmaktaydı. Kuşkusuz bu nedenden ötürü okul efektifi, 1978'de üç milyondan fazla öğrenci olacağını ileri süren 1974–1978 kalkınma planının öngörülerine ulaşamamıştır.

1979'da kurucu başkanın halefi olan Daniel Arap Moi, ilkokulun bütün sınıflarına parasızlığı yayararak milletvekilliğini başlatmıştır. Hükümet ilkokullarda istenen ek vergileri de kaldırmıştır. 1974 tarihli kararları tamamlayarak yeni başbakan selefinin çizgisinde eylemini sürdürmüş ve halk lehinde belirleyici bir harekette bulunmuştur.¹⁵ “Herkes için” ilkokul seferberliği, ülkenin karşılayamayacağı kadar ortaöğretime devam etme isteğine de neden olmuştur. Dolayısıyla ilköğretimden ortaöğretime geçiş daha seçici olmuş, bu da Kenya'da okul sisteminin elitçi yönünü daha da güçlendirmiştir. Bununla beraber Kenya halkının aktif katılımına rağmen eğitim gören nüfus, ekonomik bağlamın değiştiği bir dönemde devlet bütçesi üzerinde büyük bir yük oluşturmuştur. GSMH'nin yıllık büyümesi 1964–1974 dönemi için %6,5'ten 1973–1979 dönemi için %4,7'ye geçerek yavaşlamış ve sonraki beş yılda da bir puan daha değer kaybetmiştir. İşte Kenya'da 1981'deki bu gerileme bağlamında bir okul reformuna girilmiştir.

2. Kenya Eğitim Sistemindeki Değişimler ve Okul Ajandasının Yeniden Tanımında Uluslararası Yardımların Rolü

Bu ekonomik sorunlara karşı koymak için Kenya, Dünya Bankası ve IMF'nin etkisi altında bir yapısal düzenleme politikası yürütme kararı almıştır. Bu yeni ekonomik yönelim, 1984 tarihli *Yıllık Bildiri 4* ile resmileştirilmiştir. Fakat buna karşı olarak siyasî ve idarî alanda çok sayıda itirazlar ortaya çıkmış ve anlamlı reformlara kalkışılması için 1991 yılını beklemek gerekmiştir. Ancak Moi hükümetinin son döneminin karakteristiği olan kötü yönetim ve ciddi boyutta yozlaşma, uluslararası sermaye sahiplerini Kasım 1991'de yardımlarını askıya almaya götürmüştür. Böylece Kenya, düzenleme (ajustement) politikasını uygulamak durumunda kalmıştır. Bazı sektörler, özellikle de eğitim sektörü, sermaye sahipleri tarafından 1980 yıllarından itibaren şart koşulan bu yeni ekonomik politikadan başka alanlara göre daha erken bir dönemde etkilenmiştir.

¹³Kenya African National Union, Jomo Kenyatta'nın yönettiği siyasi parti, 1963 seçimlerini kazanmıştı ve 2003 yılına kadar iktidarda kalmıştır.

¹⁴ Abreu E., *The role of Self help in the Development of Education in Kenya 1900-1973*, Kenya Literature Bureau, Nairobi, 1982, s. 218.

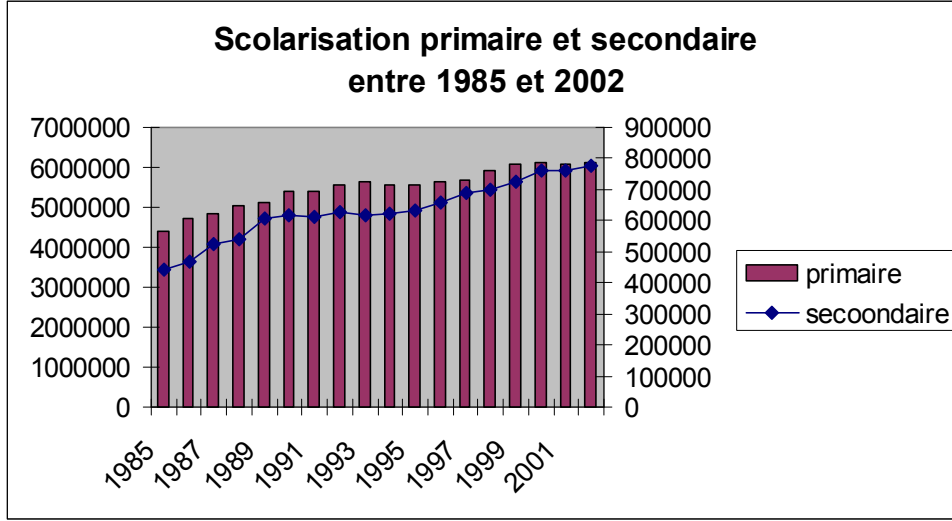
¹⁵ Bogonko S.N., *op.cit.*, s. 115.

2.1. Yapısal Düzenleme ve 8-4-4: Kriz içinde bulunan bir eğitim sistemi

Hükümet, 1981 yılından itibaren Kenya okul kurumlarını reform etmeyi hedefleyen bir dizi görüşme başlatmıştır. Bu dönemde alınan kararlar, bu yapısal düzenleme mantığında açıkça yer almaktadır. Giderlerini düşürmek durumunda olan devlet, çabalarını en acil ihtiyaçlarına ve dolayısıyla ilköğretime yöneltmiştir. 1985'te yürürlüğe giren ve 8-4-4 adıyla bilinen reform, ilköğretim süresini yedi yıldan sekiz yıla çıkarmıştır. Aynı zamanda ortaöğretim ve üniversite eskiden birincisi altı, ikincisi üç yıl iken, her ikisi de dörder yıl olarak tayin edilmiştir. Bu reform, eğitimi ülkenin ihtiyacına uyarlamak için teknik ve tarım disiplinlerine bütün düzeylerde imtiyaz tanıyan yeni bir program getirmiştir. Bunlar yeni “*maliyetin faydalananlar arasında paylaşılması*”¹⁶ ilkesini de beraberinde getirmiştir. Artık ortaöğretim ve yüksek eğitim öğrencileri, ikamet edecekleri yerin giderlerini doğrudan üstlenerek, eğitimlerinin giderlerine de katkıda bulunmaya başlamışlardır. Bunun dışında öğrencilerin aldıkları burslar kaldırılmıştır. Yine de devlet, yüksek eğitim olanaklarını genişletmeyi üstlenmiştir. Böylece üç yeni devlet üniversitesi kurulmuş ve 1985 tarihli *Üniversite Kanunu*'nda özel üniversitelerin açılmasına izin verme kararını alan *Yüksek Eğitim Komisyonu* (CHE) oluşturulmuştur.¹⁷ Ocak 1985'de, 13.379 sınıf, toplam 46.273 öğrenciye kapılarını açmıştır. İlköğretim süresinin bir yıl uzatılması, yeni sınıfların inşasını gerektirmiştir. Bununla beraber yeni programlar özel ekipmanlar (laboratuvarlar, atölyeler, vs.) gerektirmiştir. Bu gözü pek reformların gerçekleşmesine imkân vermek için topluluklar farklı desteklerle (yeniden okul giderlerinin karşılanması, *Harambee*'lerin çoğalması, vs.) yeniden seferber edilmiştir. Bu gayretler, 1980 yıllarının ikinci yarısında okullaşmanın olağanüstü büyümesiyle karşılık bulmuş görünmektedir. 1989'da Kenya, ilköğretim için %105 ve ortaöğretim için de %30 okullaşma oranı çizmiştir. Fakat on yıl sonra yani 1998'de bu oranlar %89 ile %23 şeklinde olmuştur. Nihayetinde okula gitme yaşında bulunan fakat gitmeyen çocukların oranı ise %20 olarak tespit edilmiştir.

¹⁶ *Report of the working party on education and manpower training for the next decade, and beyond*, Nairobi, Government printer, 1988.

¹⁷ Eshiwani G., a.g.e. s. 68.

Kaynak: Statistical Abstracts

1.1. Okul Sisteminin Krizi

1990 yıllarında Kenya'nın eğitimsel manzarasındaki hızlı gerilemesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Evrensel okullaşma, hükümetin öncelikli hedeflerinden biri olmayı sürdürürken, bu dönemde halkın hızla yoksullaşması, bu hedefe ulaşılmasını giderek daha da şüpheli hale getirmiştir.

1980 yıllarının başlarından itibaren Kenya'nın ekonomik büyümesi, 1990'dan 2001'e kadar ortalama yıllık %2'lik bir büyüme oranıyla çok düşük olmuştur.¹⁸ Büyümenin düşük olması da halkın fakirleşmesiyle kendini göstermiş ve GSMH de 1980 ile 2001 yılları arasında kişi başına 450 dolardan 365 dolara gerilemiştir. 1990 ile 2004 yılları arasında yoksulluk sınırının altında yaşayan kişi oranı da %48,8'den %56,8'e yükselmiştir. Fakat bu kötü ekonomik bilançodan en çok zarar gören kuşkusuz iş sektörü olmuştur. Maaşlı iş alanlarının büyüme oranı 1988'de %2,1'den, 1997–2001 döneminde %-1,1 şeklinde eksilere doğru gerilemiştir, oysa aktif toplum %3,5 oranında yükselmiştir. Bu son dönemde gayri resmi sektör ise %65'ten %72'ye yükselmiştir.¹⁹

Böylesi zor bir bağlamda ailelerden okullaşma için istenilen gayretler artık imkânsız sayılacak noktaya gelmiştir. Bu giderler, *harçları* ve *harambee* katkılarını kuşatmakla beraber başka giderleri de kapsamaktadır: Kitap, materyal, uniformalar, sınav giderleri, yemek takımı veya yatak alımı. Dünya Bankası'nın Kenya'da 2004 yılında yaptığı bir araştırmaya göre, ilköğretime giden bir öğrencinin ailesi için parasal yükü 1994 ile 1997 yılları arasında 843 Ksh'den 1200 Ksh'ye yükselmiştir. Ortaöğretime giden bir çocuğun giderlerinin ise 2000'de 10.000 Ksh olduğu belirlenmiştir. Çok yoksul olan aileler için eğitimin maliyetinin, bu kimselerin çocuklarının okullulaşmalarındaki en temel engel olduğu açıkça görülmektedir. Bununla beraber devletin eğitime ayırdığı bütçe

¹⁸ Ministry of Education, Science and Technology, *Sessional paper N°1 of 2005 on policy framework for education training and research. Meeting the challenges of education, training and research in Kenya in the 21st century*, Nairobi, Government printer, 2005, s.17-21.

¹⁹ A.g.e.

yükselmeye devam etmiştir. 1989'da eğitime ayrılan bütçe %18,5 iken 1999'da %26,4 olmuştur; söz konusu bütçenin %90'ı ise öğretmenlere ayrılmıştır.

Son derece pahalı hale gelmiş olan bu sistemin performansı ise düşüktür. 1999'da ilköğretimdeki okulu bırakma oranı %37, okulu başarıyla bitirenlerin oranı ise yalnızca %40 iken, sınıfta kalma oranı ise bir hayli yüksek olmuştur (% 14). Ortaöğretimde okulu terk oranı %16 ile daha düşük olurken, okulu başarıyla tamamlayanların oranı ise daha yüksek olmuştur. Fakat ilköğretimi tamamlayıp ortaöğretime geçen öğrenci sayısı sürekli azalmaktadır: 1992'de %49 olan oran, 1998'de %40'a düşmüştür.²⁰ Oysa Kenya, 2001'de ilköğretimde 33/1 oranıyla Afrika'nın öğrenci/öğretmen oranı en düşük olan ülkesi olmuştur.

Sonuçların bu denli kötü olmasının genelde 8-4-4 sistemine bağlı olduğu tahmin edilmektedir: İlköğretim için 7'si KCPE'de (*Kenya Temel Eğitim Sertifikası*) gösterilen 13 ders ve ortaöğretimde 8'i KCSE'de (*Kenya Orta Eğitim Sertifikası*) sunulan 32 ders. Bu konu dizisi pedagojik kaynak sorunu teşkil ettiği gibi öğretmenler konusunda da nitelik gerektirmektedir. İlköğretim öğretmenleri iki yıllık formasyon dönemlerinde 7 dersi vermeyi başarmalıdır. Buna benzer sorunlara ortaöğretimdeki bilim alanında da rastlanmaktadır. Bunun dışında ilköğretimin sonunda yapılan ve ortaöğretime geçişi belirleyen sınava (KCPE) verilen önem, eğitim şartlarına yük olmaktadır. İlköğretimin son yılları sınava hazırlama dönemine dönmüş durumdadır.²¹ İlköğretimin en iyi öğrencileri, daha başarılı ve iyi donanımlı olan devlet ortaöğretim okullarına devam ederken, orta dereceli öğrenciler donanım konusunda daha düşük olan kasaba okullarına yerleşmek durumunda kalmaktadırlar. Bununla beraber bu öğrenciler aynı sınavlardan geçmekte ve aynı programı izlemektedirler. Öğrencilerin akademik düzeyi her zaman tartışılan bir konudur. İlköğretim ve ortaöğretimin sonunda yapılan sınavlarda elde edilen sonuçlar genelde düşüktür ve bölgesel gözlemcilerin çoğu öğrencilerin bazen temel bilgilere tam anlamıyla sahip olmadan 8 yıllarını doldurmalarından yakınmaktadırlar. Bununla beraber SACMEQ'in Kenya'da 1998'de 6. sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmaya göre komşu ülkelere oranla daha tatmin edici neticeler elde edildiğini ortaya koymuştur; bu sıralamada Kenya hemen Seyşel Adaları'ndan ve Tanzanya'dan sonra gelmiştir.

2.3. Eğitim Sisteminin Yeniden Oluşturulması ve Reformu

Eğitim sisteminin iç sorunları son 15 yılda ciddi anlamda yeni oluşumlara neden olmuştur. Göze çarpan en önemli görüngülerden biri ilköğretim düzeyinde özel okulların ortaya çıkmasıdır. 1990 yıllarının başlarından itibaren sürekli daha belirgin olan bu eğilim, çağdaş Kenya toplumundaki eşitsizliklerin büyümesinin bir yansımasıdır. Oysa toplumun önemsenemeyecek kadar büyük bir kısmı ilk kez ulusal eğitim sistemin dışına atılmışken, zengin kesim sonuç bakımından teminatlar sunan daha pahalı bir eğitime yatırım yapmaktadır.

²⁰ Republic of Kenya, Koech, D.K., *Totally integrated quality education and training TIQUET, Report of the Commission of Inquiry into the Education system of Kenya* (Koech Report). Nairobi, Government printer, 2000, s. 94.

²¹ *A.g.e.*, s. 283.

1990'da Kenya'da 290 özel ilköğretim okulu vardı, bunlar daha ziyade kentlerde yer almaktaydılar ancak günümüzde bunların sayısı inanılmaz bir şekilde artmıştır ve söz konusu okullar hemen her yerde bulunmaktadır.

	İlköğretim			Ortaöğretim		
	Özel kurumlar	Devlet Okulları	%Özel	Özel kurumlar	Devlet Okulları	%Özel
1999	569	17 054	3,2	412	2785	12.9
2000	1236	17 381	6,8	357	2888	11.1
2001	1357	17 544	7,2	416	3241	11.4
2002	1441	17 589	7,6	437	3247	11.9
2003	1857	17 697	9,5	488	3583	12
2004	1909	17 804	9,7	490	3621p	11.9
2005*	1985	17 864	10	521	3676	12.4

Kaynak: Government of Kenya, (2004) *Economic Survey*, Nairobi, Government printer.

*Öngörülen rakamlar.

Ancak öğrencilerin yalnızca %1'i ile bu okulların adayları, 1996 tarihinde yapılan KCPE sınavında ilk 10 sırayı alırken, ilk 50 öğrencinin yarısını da bu okulların adayları oluşturmuşlardır;²² beş yıl sonra, 2001 yılındaki KCPE sınavlarında en iyi sınav sonuçlarını alan 30 okul arasında 27 özel okul bulunmakta ve sıralamadaki ilk devlet okulu da 4. sırada yer almaktaydı.²³ Özel okulların başarısı aslında soluksuz kalmış bir devlet eğitim sisteminin zaafına işaret etmektedir. Hükümet, eğitime ulaşma konusunda “tek biçimleme” politikasını sıkıntıya sokan bu okulların gelişimi konusunda resmi olarak endişelendiğini beyan etmiştir. Fakat tekrarlanan tehditlere ve devlet liselerine özel liselerden gelen öğrencilerin geçişinde kota konma belirtilerine rağmen, bu okullar artık vazgeçilmez hale gelmiştir. Son Moi hükümeti, 1998'de Davy Koech'in başkanlığında bulunduğu bir komisyon kurarak sistemi, içinde bulunduğu krizden çıkarmak veya en azından insanları sakinleştirmek için bir şeyler yapmaya çalışmıştır.

Bu komisyonun yürüttüğü araştırma eğitim sisteminin işleyiş bozukluklarını ortaya çıkarmış ve bir iç reform için çözümler önermiştir. Nisan 2000'de açıklanan rapor, 12 yaşa kadar yükseltilecek KCPE sınavının yerine kesintisiz bir denetimi yerleştirerek eğitim sisteminin düzenlenmesini teklif etmiştir.²⁴ Fakat çeşitli nedenlerden –resmi olarak bunun maliyetinden- dolayı hükümet bu raporun tekliflerini geri çevirmiş, sınavda ele alınan disiplinlerin sayısını azaltmak için ilköğretim ve ortaöğretim programlarıyla ilgili önerilerini kabul etmemiştir.²⁵ Hükümetin raporu göz ardı etme kararı, Koech raporunun uygulanması için her şeyin seferber edilmesini isteyen velilerde ciddi tepkilere neden olmuştur. Veliler, hükümetin bu kararında ısrarcı olması durumunda geniş bir

²² *Daily Nation*, Nairobi, 3 Ocak 1997.

²³ *Kenya National Examination Council'e göre.*

²⁴ Komisyon iki temel döngü olarak eğitimi yeniden düzenlemeyi öngörmüştü: 12 yıl sürecek temel eğitimi ve beş yıl sürecek yüksek eğitim. Birinci eğitim süresi, ilköğretim öncesi için bir yıl, 6 yaştan itibaren ilköğretim için 7 yıl ve ortaöğretim 4 yıl şeklindedir. Bu yeni yapı bütün öğrencilere ortaöğretime ulaşmayı ve KCPE'nin sapkın mantığını kırmayı sağlamalıydı.

²⁵ *Daily Nation*, 3 Temmuz 2000 ve *Daily Nation* 5 Temmuz 2000.

toplumsal harekette bulunacaklarını ileri sürmüşlerdir.²⁶ Dolayısıyla Temmuz 2001’de ülkede elli kadar okul greve girmiştir. Taşra okullarında başlayan hareket, 1948’de kurulduğu tarihten beri hiçbir greve tanık olmamış olan *Alliance Girls High School* gibi en gözde okullara kadar yayılmıştır.

Neticede 1980–2000 yılları Kenya’da okullaşma tarihinde önemli bir kopuşu temsil eder. Okullardan uzaklaşma gibi eşi benzeri görülmemiş görüngülerle kendini gösteren formasyon sisteminin krizinin ötesinde bağımsızlıktan itibaren okullaşmanın gelişmesinin temel aldığı Devlet ile yerel topluluklar arasındaki dinamik artık kırılmıştır. Okul git gide daha da güçlenen toplumsal eşitsizliklerin yansımalarıdır hatta bunları daha da belirginleştirir ve ülkenin kalkınmasında artık muharrik bir rol oynamamaktadır. Başarısızlığın fark edilişi Kenya toplumunda derin bir huzursuzluk doğurmuştur. Dolayısıyla bir bakıma bu konudaki toplumsal kenetlenmeleri yansıtan okullarda şiddetin artmasını gözlemek hiç şaşırtıcı değildir.²⁷ Bu bağlamda eğitim, 2002 seçim kampanyasının merkezi teması haline gelmişti. Muhalefet koalisyonun başı olan Mwai Kibaki seçilirse 2003 eğitim yılının başında hemen evrensel ilköğretim eğitimini uygulayacağına dair söz verir

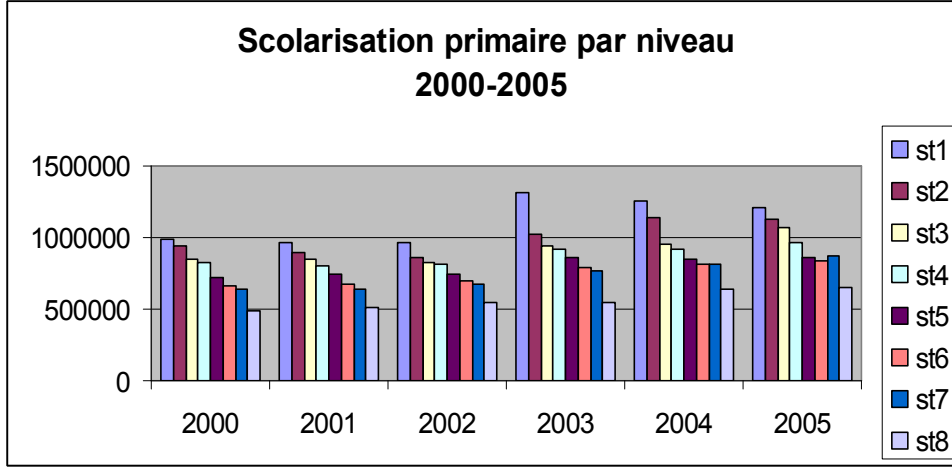
3. Evrensel ilköğretim, kalkınma için bir şans mıdır?

2002 başkanlık seçimleri gerçek bir değişim ve kopuş isteğini canlandıran muhalefet koalisyonunu (*National Rainbow Coalition-NARC*) iktidara getirmiştir. Seçimlerde verdiği sözü tutan yeni başkan, 2003 eğitim yılında hiç vakit kaybetmeden parasız ilköğretimi yürürlüğe sokmuştur. Durgunluk ve krizlerle geçen onbeş yıldan sonra bu karar büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Bu karar, fakirliğin azaltılması şeklindeki daha geniş bir planın içinde yer almaktaydı. Burada özellikle fakir ailelerin çocuklarına okulu ulaşılabilir kılmak söz konusuydu. Yoksa üç buçuk milyon çocuk okul sisteminin dışında kalacaktı. Kenya’nın uluslararası taahhütlerine cevap veren bu kararın (Herkes İçin Eğitim, Binyılın Hedefi) uygulanması, uluslararası sermaye sahiplerinin müzakereleriyle ve yardımlarıyla gerçekleşmiştir.

²⁶ *Daily Nation*, 8 Temmuz 2000.

²⁷ Charton H. « La débâcle éducative du Kenya ; éléments d’analyse historique » in *Cahiers d’études africaines*, XLIII, 169-170, 2003, s. 189-208.

3.1. Ücretsiz Temel Eğitim Programı, ilk dersler

Ocak 2003'te okullar biraz karışık bir ortamda öğrencilerine kapılarını açmışlardır. İlk haftalardan itibaren okullar fazladan bir milyon öğrenciyi ve Ocak ayının sonunda da 500.000 öğrenci daha kaydetmişti.²⁸ Okullar açılır açılmaz dolmuş ve gözde okullara da akın edilmişti.²⁹ Mart 2003'te resmi ilköğretim okulları 7,2 milyon öğrenciyi ve gayri resmi okullar da 300.000 öğrenciyi istif etmiştir.³⁰ Okullara yönelik bu akın beraberinde özellikle fon idaresi düzeyinde belli sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Hükümet, kaydolmuş her öğrenci için her okula belli bir miktar ödeme yapmıştır. Bu ödeme gecekondü mahallelerinde ve uzak bölgelerde iki katına yükseltilmiştir (ASAL- Kurak ve Yarı Kurak Araziler). Pedagojik materyali öğrencilere okullar vermiştir. Bununla beraber okullar doğrudan devlet fonlarını idare etmeye ilk kez başlamışlardı. Fakat bazı okulların banka hesapları olmadığı için bu durum bazı sıkıntılara neden olmuştur. Tez vakitte fonların idaresi konusunda okul müdürleriyle *Okul Komitelerinin* başkanları veya muhasebecileri arasında görüş farklılıkları çıkmıştır.³¹ Okullarda öğrenci listelerini ve hesaplarını denetlemek için müfettiş veya gözetmen ekipleri gönderilmiştir. Aynı zamanda Okul İdare Komiteleri, okullara aktarılan fonların iyi kullanılmasını sağlamak için seferber olmuşlardır. Hükümet şeffaf bir yol izlemiştir; söz konusu olan Moi döneminin özelliği olan bozulmalara ve dolandırıcılıklara son vermektir. Bununla beraber bu kararların hedefi parasız okul programında yer alan uluslararası sermaye sahiplerine güven telkin etmektir.

Ocak ayından itibaren hükümet belli bir hesap çıkartmıştır: parasız eğitimin dolaysız maliyeti 2003 bütçesi için 62 milyon dolar olarak hesaplanmıştır. Buna bir de bu program dâhilinde alınan ek 50.000 öğretmen (reformdan önce zaten 20.000 öğretmen gerekmekeydi) için 100 milyon dolar ilave yapmak gerekmiştir. Bu da eğitim bütçesinin dörtte bir oranında yükselmesi demektir. Eğitim bakanı da bunun üzerine Devlet Başkanının Ofisi gibi bazı merkezi idarelerin giderlerini azaltmaya karar vermiştir. Aynı

²⁸ *Daily Nation*, 20 Ocak 2003. 'Free education : Kenya's school overwhelmed.'

²⁹ *The East African*, 20-26 Ocak 2003.

³⁰ *Statistical abstract*, 2004.

³¹ *Daily Nation*, 30 avril 2003.

zamanda okul binalarının inşasının ve bakımının hala velilere ait olduğu hatırlatılmıştır.³² Nisan 2003'te yeni iktidar, Eğitim bakanlığı tarafından koordine edilen ve özel finansmanları teşvik etmeyi hedefleyen Evrensel Temel Eğitim Fonu'nu kurmuştur. Aslında hükümet bu reformun finansmanında daha ziyade uluslararası yardımlara güvenmiştir. Örneğin İngiliz DFID, materyal ve okul kitabı alımında ve Dünya Bankası da (50 milyon dolar bir kredi vermiştir) Temmuz 2003'te kurulan Ücretsiz Temel Eğitimi Destekleme Projesi aracılığıyla materyal ve formasyon açısından bu programa destek vermişlerdir. İsveç hükümeti, OPEC veya UNICEF gibi başka sermaye sahipleri de bu katkılara katılmışlardır.

Fakat en iyi sürede ve yeterince etkili bir şekilde bu evrensel eğitim programının başlatılmasını sağlayan bu yardım biçimlerinin ötesinde Kenya hükümeti, okulu ülkenin kalkınma sürecinin merkezine yenide yerleştirmeyi hedefleyen yeni bir eğitim stratejisini tanımlamaya gayret etmiştir.

3.2. Kenya'nın Yeni Eğitim Stratejisi: *Kenya Eğitim Sektörünü Destekleme Programı (KESSP)*

Kasım 2003'te Kenya'nın yeni hükümeti, eğitimin kalkınmasıyla ilgili MOEST'in (Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı) yürüttüğü genel mantığın başlangıç noktası olan eğitim ve formasyon ile ilgili ulusal bir konferans düzenlemiştir. Bu konferansın ardından eğitimin kalkınması için bir SWA (Sektörün Büyümesi Yaklaşımı) fikri ortaya atılmıştır. Bu perspektif dahilinde de eğitim meselelerine bağlı farklı örgütleri temsil eden yüz kadar üyeyi bir araya toplayan bir misyon, gelecek beş yıl için Kenya'da eğitim stratejisinin oluşumuna yönelik Eylül 2004 ile Haziran 2005 tarihleri arasında çalışmıştır. *Kenya Eğitim Sektörünü Destekleme Programı'nın* amacı "Eğitim, Öğretim ve Araştırma için Çerçeve Politikası" başlıklı 2005 tarihli *Yıllık Bildiri 1*'in tanımladığı hedeflere ulaşmaktır. Resmi olarak 2005'te başlatılan bu program, 2004'ten itibaren yeni hükümetin *Refah ve İstihdamın Oluşumu için Ekonomik İyileşme Stratejisi (ERS)* çerçevesinde tanımladığı genel stratejinin içinde yer alır. Bununla beraber yeni hükümet, IMF ile birlikte (PRGF) özellikle farklı partnerlerle ilişkileri iyileştirmeyi ve yeni ekonomik ve sosyal stratejiler geliştirmeyi sağlayacak yoksulluğun azaltılmasına ve yeniden büyümeye ilişkin bir program konusunda mutabakat sağlamıştır.³³ Bu stratejik plan, büyük uluslararası inisiyatiflerin hedeflerini de içermektedir (Herkes için Eğitim, ve Kalkınma için Binyılın Hedefleri); eğitim partnerlerinin genelini bir araya toplamış ve temel hedefleri de şunlar olmuştur:³⁴

³² *The East African*, 13–19 Ocak 2003.

³³ World Bank, *Project appraisal document on a proposed credit to the Republic of Kenya education sector support project*, Octobre 2006, p12.

³⁴ Ministry of Education, Science and Technology, Kenya education sector support programme, delivering quality education and training to all Kenyans, Nairobi, Government printer, Temmuz 2005, s. XV-XVI.

1. 2005'te evrensel çapta ilköğretim okullaşmasına ve 2015'te de EPT'nin 6 hedefine ulaşmak;
2. 2008'e kadar kızların eğitimine özel bir dikkat göstererek ilköğretim/ortaöğretim geçişlerini %47'den %70'e yükseltmek;
3. 2005 yılının sonuna kadar 45.000 «eğitim direktörleri»nin³⁵ kapasitelerinin güçlendirilmesiyle ilköğretim ve ortaöğretim sisteminde girişleri, eşitliği ve kaliteyi iyileştirmek;
4. 2008'e kadar özellikle ASAL'larda (kurak ve yarı kurak bölgelerde) ve gecekondu mahallelerinde kamu ekipmanlarını inşa etmek ve yenilemek;
5. 2005'te ulusal TIVET stratejiyi geliştirmek ve 2008'e kadar TIVET (Teknik, sanayi, mesleki ve girişimsel formasyon) kurumlarına uygun bir finansman ve ekipman sağlamak;
6. 2010'a kadar yetişkinlerde okuma yazma oranını % 50 kadar iyileştirmek;
7. 2010'a kadar devlet üniversitelerinin öğrenci barındırma kapasitelerini arttırmak (2015'e kadar her üniversiteye 5.000 öğrenci), öğrenim gören nüfusun % 50'sini bilim alanına kaydırmak.

Bununla beraber KESP, öğretmenlerin kapasitelerinin, idare ve karar mercilerinin (okul komiteleri) geliştirilmesiyle aynı zamanda okulların düzenlenmesi ve bakımı için verilen sübvansiyonlarıyla ve pedagojik materyal ödenekleriyle okullar düzeyinde müdahaleleri geliştirmeyi hedefleyen 23 yatırım programı şeklinde bölünmüştür. Son olarak KESP, devletsel olmayan sektöre, ASAL'lere ve kentteki gecekondu mahallelerine özel yatırım programlarıyla “yoksulluğun önlenmesine ilişkin” bir program olma niyetindedir. KESP, gayri resmi okullardan geçerek ilköğretim öncesi sektörden üniversiteye ve teknik öğrenime, yetişkinlerin eğitimi ve salığa ilişkin meselelere kadar eğitimin bütün yönlerine değinir.

KESP'in oluşumunda gelecek 5 bütçe uygulaması (2005-2006'dan 2009–2010 vergi yılları için eke bkz.) için bir finansman tablosu belirlenmiştir. Kenya hükümeti beş yıl üzerinde ortalama %89'luk bir payla bu programları uygulayan temel aktördür. Eğitime verilen iç kaynak payı, GSMH'nin yaklaşık %7'sini teşkil etmektedir. 2006–2007 eğitim yılının bütçesi 1,3 milyar dolar yani toplam yıllık bütçenin %33'ü kadardır. Fakat bu programın gerçekleştirilmesi için öngörülen finansman bütçesi, farklı sermaye sahiplerinin haber verdikleri kesin teminatın dışında bütçenin bütününe %7'si kadar yani 277 milyon dolardır.³⁶

Fon sermaye sahipleri, eğitim alanındaki sermaye sahiplerinin koordinasyon grubu (*Education Donor Coordination Group*– EDCG) içinde toplanmış bulunmaktadır; bunlar, Kenya hükümetiyle işbirliği ve program takip tarzını belirleyen 2005 tarihinde bir anlaşma (Kenya'daki Eğitim Sektörünün Desteklenmesi için Ortaklık Prensipleri) imzalamışlardır. Bunun dışında sermaye sahipleri farklı fon sermaye sahipleri tarafından beslenen “ortak havza”nın idarî kurallarını belirleyen *Ortak Finans Anlaşması* (JFA) ile birbirlerine bağlıdır. Ardından her sermaye sahibinin finansman taahhüdü çift yönlü bir anlaşmanın konusu olmuştur. Hükümet ve sermaye grubu arasında aracılık rolünü

³⁵ Merkezde ve yerel düzeyde MOEST personelinin ve daha genel olarak okulların genel idaresinden sorumlu müdür ve müdür yardımcılarının formasyonu (aynı zamanda finans ve satın alım makamları).

³⁶ *Kenya education sector support programme, a.g.e.*

yine Dünya Bankası üstlenir. KESSP’de yatırım yapan temel sermaye sahipleri: *Uluslararası Kalkınma Ajansı* (IDA) aracılığıyla 2006–2010 dönemi için 80 milyon dolar yardımını kullanma izni çıkararak Dünya Bankası; durumu kötü olan ilköğretim okullarına yönelik pedagojik materyalinin satın alınmasına ve öğretmenlerin aralıksız formasyonuna yönelik SPRED3 (*Temel Eğitimin Güçlendirilmesi*) programıyla 2003’ten beri müdahil olan DFID; şu anki taahhütleri 100 milyon dolar kadardır. DFIF ve IDA, ana dış sermaye sahipleridir. Afrika Kalkınma Bankası üçüncü “büyük” müdahildir. Diğer sermaye sahipleri arasında şunlar yer almaktadır: sektöriyel stratejilerin finansmanlarını karşılamayı sağlayan “katalitik” fon Fast Track Initiative’yi de zikredebiliriz -bu kurumun aktardığı para miktarı KESSP’nin ilk üç yılı için 73 milyon dolar kadardır-; UNICEF, UNESCO, WFP gibi BM ajansları; teknik eğitimde küçük bir destekle müdahil olan Avrupa Komisyonu. Aynı zamanda bir dizi çift yönlü ajanslarda da Kenya’ya yatırımda bulunmaktadır: Japon (bilim ve matematik alanlarına, ortaöğretimde öğretmenlerin aralıksız formasyonuna destek), Kanada (el kitapları), ABD (Egerton Üniversitesi ve North Eastern’de ilköğretim altyapıları) ve daha düşük desteklerle Almanya (ihtiyaç sahibi ilköğretim okulları), Belçika (resmi olmayan eğitim ve yüksek eğitim) ve İtalya (“Nairobi ve Mombasa politeknik”lere yardım). Son olarak da OPEC temel eğitim (altyapıların rehabilitasyonları ve kapasitelerin güçlendirilmesi) alanında para desteği karşısında müdahil olmuştur.³⁷ Bu yardım aygıtları eğitim sektöründe iyi bir yönetimi şart koşmaktadırlar. Gerçekten de Dünya Bankası, Kenya hükümetinin bozulmuşluğuna karşı etkili bir şekilde karşı koyma ve iyi bir yönetim kurma konusunda taahhütleri ve karallığı konusunda belli bir çekimserlik sergilemiştir. Bu programın başarılı olması için Kenya hükümetiyle sermaye sahibi topluluk arasında gerçek bir saydamlığın ve güvenin egemen olmasının şart olduğu apaçıktır.

3.3. Evrensel Eğitimin Bilânçosu ve Meydan Okuması

Biraz kaotik bir başlangıca rağmen Kenya’nın yeni hükümeti, arka planda ekonomik bir düzenlemenin işlediği parasız eğitim programının yürürlüğe geçmesi için gerekli olan kaynakları seferber etmeyi başarmıştır. Bu programın uygulamasının sonuçları özellikle niceliksel düzlemde daha ziyade olumlu görünmektedir. Bununla beraber KESP çerçevesinde oluşturulan yeni eğitim stratejisi sistemin tam anlamında bir reformunu değil de daha çok bir dizi eylem sunmuştur. Eğitim sisteminde derin bir reform yapılmadığından dolayı 1990’lı yıllardaki krizin ortaya çıkardığı işleyiş bozukluğu, olduğu gibi kalmış ve aynı zamanda yüksek kaliteli ve ülkenin kalkınmasına ciddi anlamda katkıda bulunabilecek genelleştirilmiş eğitim sisteminin sağlanmasına yönelik bir meydan okuma olarak görülmüştür.

FPE’nin uygulaması müteakip aylarda hız kaybetmiş olan önemli bir rahatlama sağlamıştır. Fakat 2002 yılında dönemin maddi koşullarına benzer bir ortamda yeni öğrencileri karşılamak için biraz sıkışmak gerekmiştir. Öğretmen/öğrenci oranı aniden 1/50 oranına karşılık gelmiş, hatta bazı bölgelerde ve özellikle de kentlerde 1/100 oranıyla karşılaşmıştır. Aileler bu kararın, eğitimin niteliğini olumsuz etkileyeceğinden çoğu zaman endişe duymuşlardır. Dolayısıyla 2003 tarihli KCPE sınavının sonuçları çok düşük olmuştur. Sınavlara katılan öğrencilerinin çoğu, sınavda işlenen yedi dersten yalnızca üçünde (Kiswahili grameri, din ve tarih-coğrafya) başarılı olmuşlardır; en kötü

³⁷ World Bank 2006, *a.g.e.*

sonuçlar ise İngilizce sınavında alınmıştır. Geleneksel olarak ün yapmış Nairobi Olympic gibi bazı okullar, 2003 yılında milli sıralamada gerilemiş ve mevcut öğrenci sayısı yıl içinde 2.220'den 3.000'e yükselmiştir.³⁸

Yine de *Ücretsiz Temel Eğitim Programı*'nın (FPE) yürürlüğe konmasından iki yıl sonra yapılan ilk bilânçolar daha olumludur. Mart 2005'te 5 bölgenin 9 ilinde bulunan 162 devlet ilköğretim okulunda gerçekleştirilen UNESCO'nun araştırması FPE'nin niceliksel ve niteliksel etkileriyle ilgili bir fikir vermektedir.³⁹ 2003 yılındaki kayıtlarda görülen büyük yükseliş, 2004'te çok sayıdaki terkten ve küçük de olsa bir kısmının özel sektöre kaymasından dolayı %5'lik bir düşüş kaydedilmiştir. 2005'te resmi ilköğretim okulları, 2002'deki 6 milyona karşılık olarak 7,6 milyon öğrenci kaydetmiştir. Aynı zamanda FPE sınıf idaresinde bazı sıkıntılar (disiplin, okul sisteminden daha erken çıkış) yaratan resmi okul yaşını geçmiş gençleri okula kaydırmıştır.⁴⁰ Bununla beraber FPE, okul bitirme oranlarında 2003'te %58 oranına karşın, 2004'te %76 oranı gibi bir iyileşme göstermiştir. Daha niceliksel bir düzlemde bakacak olursak materyal ve el kitabı gibi araçlar ve okullara yapılan bazı parasal ödenekler çok olumlu bir ilerleme olarak kabul görmüştür. Yine de programın içeriğiyle ve bunun uygulamasında herkesin sorumluluğuyla ilgili olarak farklı eğitim partnerleri (devlet –merkez ve merkezsiz- veliler, topluluklar ve öğretmenler) arasında belli bir anlaşmazlık ve belirsizlik, varlığını korumuştur. Gerçekten de velilerin ve toplulukların okul altyapılarının bakımına ve gelişmesine katkıda bulunmaya devam ettikleri sürece okulun ücretsiz olduğunu söylemek biraz zordur.

2005'te okullarda sınıfların kalabalığı ve materyal eksikliği var olmaya devam etmiştir, fakat bu zorluklar gelecek yıllarda KESP çerçevesinde özel sermaye sahiplerinin (DFID, Dünya Bankası) yapacakları yardımlar sayesinde ortadan kalkacaktır. Öğretmen/öğrenci oranı 2005'te 1/44 olarak bir düşüş sergilemiştir; fakat bu oran uluslararası norm olarak belirlenen 1/40 oranına göre biraz yüksek kalmaktadır. FPE'nin uygulaması özellikle gecekondu mahallelerinde, ASAL'lerde ve "fakirlik ceplerinde" çok daha zor olmuştur; 2005'te yaklaşık bir milyon çocuk okuldan yoksun kalmıştır. KESSP, beş yıl boyunca yılda 100.000 ile 200.000 Ksh (1250–2500 dolar) arasında 4.000 kadar okula yardımda bulunmayı öngören özel bir yatırım programını düzenlemiştir.

SACMEQ tarafından gerçekleştirilen testler, okuma becerici (1998 ve 2003) ve matematik (2003) konusunda 6. sınıf öğrencilerine ilişkin hazırlanan istatistiklerde FPE'nin kurulmasının, okul sistemindeki performanslarda gerçek anlamda bir değişiklik getirmediğini göstermiştir.⁴¹ Okuma testinin sonuçları 2003'de istenilen seviyeye ulaşmış öğrenci oranının %65 olduğunu (1998'de ise % 70) göstermiştir ki bu da ufak bir gerilemeye işaret etmektedir. Buna karşılık bu iki tarih arasında asgari seviye %18'den %21'e yükselmiştir.⁴² "Tür" değişkeni ise daha ziyade sosyo-ekonomik ve coğrafya alanına açıkça bağlı olan sonuçları çok az etkilemiştir. Matematik testleri temel bilgilere sahip olan %56, sağlam bilgileri olan %26 ve "matematiklere elverişsiz – *innumerate*"

³⁸ *Daily Nation*, 26 Mayıs 2003.

³⁹ Unesco, *Implementing free primary education education in Kenya, assessment report*, Mart 2005, Unesco, Nairobi office.

⁴⁰ D'après l'enquête de l'Unesco, 44% des élèves ne seraient pas scolarisés dans la classe correspondant à leur âge.

⁴¹ *The SACMEQ II project in Kenya: a study of the conditions of schooling and the quality of education – SACMEQ/MOEST – 2005* (www.sacmeq.org)

⁴² World Bank, *Kenya strengthening the Foundation of Education and training in Kenya. Opportunities and challenges in Primary and general secondary education*, Mart 2004.

olan %11 öğrenci oranıyla daha ince bir inceleme yapılmasını sağlamaktadır. Öğretmenlerin düşük olan formasyon seviyeleri bu sonuçları ister istemez etkilemektedir. Bu açıdan KSSP, teftişi, aralıksız ve belli alanlara spesifik formasyonu güçlendirmekle ilgili olan uygun bir strateji sunmaktadır. Bu program aynı zamanda aralarında SACMEQ'in de yer aldığı varolan sistemlerle koordinasyon halinde sonuçların takibini yapacak ulusal bir sistemi kurmayı da önerir.

FPE'nin bu ilk bilançosu bu programın uygulanmasında olumlu sonuçlarla ilgili bazı eğitim aktörlerinin (veliler ve öğretmenler) endişelerini hafifletmeyi sağlamıştır. Fakat geçen on yıl içinde ortaya çıkan eğitim sisteminin yapısal sorunları varlığını sürdürmektedir.

FPE'nin uygulanması, okullulaşmama sorununu öncelikle ele almasıyla aslında sorunu çözeceği yerde belirtileri gidermeye çalışmıştır. Bu karar gerçekten de daha kalabalık bir okullu nüfusuyla 1989'daki (ilköğretim ve ortaöğretimde %105 ve %30) rakamlara denk bir okullaşma oranına ulaşmasına imkân sağlamıştır. Bunun dışında sermaye sahiplerinin baskısıyla okulların muhasebesini daha şeffaflaştırmak için ciddi gayretler sarf edilmiştir. Eğitimin hala çok yüksek maliyeti ve velilerin çocuklarının dolaylı olarak eğitimlerine katılmaya (yemek, faaliyet, ekipman, okulların bakımı) devam etme zorunluluğu aslında çok da açıkça söylenmemiş olan parasal katılım dayatması konusunda kuşklar doğurmuştur. KESSP okulun bütün düzlemlerini ilgilendiren global bir eğitim stratejisi geliştirmede, FPE'nin diğer eğitim seviyeleriyle ve özellikle de ortaöğretim ve yüksek öğretimle eklemliliği meselesi açık olmaktan çok uzak olacaktır. Hükümet, 2008 yılına kadar ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranlarını %47'den %70'e yükseltmeyi hedeflemektedir. Ancak günümüz koşullarında bu hedefe ulaşmak zor görünmektedir. MOEST ortaöğretimde vuku bulan terklerin %30'unun eğitimin maliyetine bağlı olduğunu düşünmektedir. Ortaöğretimdeki öğrencilerin çoğu, yatılı olarak okumaktadırlar; yatılıların masrafları, gündüz eğitim alanların masraflarının iki katıdır. Ortaöğretim düzeyinde varolan diğer olumsuz etkenler arasında HIV/AIDS'in sonuçlarını, okul çevresinin kötüleşmesini (şiddetin okullarda hortlamasıyla maddi ve manevi bozulma) de sayabiliriz. Bununla beraber FPE'nin uygulanması zaten zayıf olan ortaöğretim üzerinde giderek büyüyen bir baskı yapacaktır. Hükümetin içinden çıkmayı ve çözmeyi istediği nokta, öğrenci sayısını yükseltmekle beraber öğretmenlerin niteliğinden vazgeçmeden okul maliyetini düşürmeyi başarmaktır.

Yirmi yıldır hükümet, çabalarını ortaöğretim ve yüksek öğretimi göz ardı ederek ilköğretime yönlendirmiştir. Bununla beraber KESSP çerçevesinde önerilen önlemler, amaçlanan hedeflere bakıldığında zayıf görünmektedir. Burada şunlar elde tutulmaktadır: yoksulluk oranının yüksek olduğu alanlarda öncelikli eylemler, gündüz eğitim veren okulların çoğalması, özellikle bilimde nokta atışlı formasyon programları, pedagojik kaynaklarının gelişmesi ve *Temsili Kalkınma Fonları*'na tahsis edilmiş olan ortaöğretim burslarının dağıtımı. Bununla beraber Koech komisyonunun raporu ortaöğretime geçişi şeffaflaştırmak için KCPE'nin kaldırılması gibi somut önerilerde bulunmuştur. Bu teklif, «Kenya'daki ilköğretim mezunları için eğitimde bağlantıların artırılması»⁴³ başlıklı bir metinde 66 sivil toplum kuruluşu, üniversite, sendika ve diğer eğitim örgütü temsilcileri tarafından ifade edilmiştir. Ortaöğretimin hayatî olan finansman meselesi aslında KESSP'de gerçek anlamda ele alınmış değildir. Velilerin halen gayretlerini sürdürmeleri

⁴³ *Daily Nation*, 6 Ağustos 2004.

istenmektedir. Bunun dışında devlet, özel aktörleri eğitim alanında yatırım yapmaya teşvik etmektedir.

Üniversite, bu yeni eğitim stratejisinin üvey evladı gibi görünmektedir. Kenya, günümüzde 6 devlet üniversitesine ve 2005'te 80.000 öğrenci olarak hesaplanan öğrencilerin %11'ini barındıran 18 özel üniversiteye sahiptir. Günümüzde üniversite sistemi, ülkenin gelecekteki eğitiminin gelişimini tehlikeye atabilecek ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Devlet üniversiteleri, öğrenci taleplerinin çok yüksek olmasına rağmen dolma noktasına ulaşmış sayılmaktadır. Lise sonu sınavı olan KSCE'yi kazananların yarısından daha azı ülkenin devlet üniversitelerinde kendilerine yer bulabilmektedirler. Paralı öğrenciler için paralel ders sisteminin geliştirilmiş olması öğretmenlerin ders yükünü fazlasıyla ağırlaştırmıştır. Bu durum, devlet üniversitelerinin öğretmenlerinin altı ay boyunca sürdürdükleri ve yeni son verdikleri grevin de gösterdiği gibi önemli tansiyonları barındırmaktadır. Grevcilerin hak iddiaları, iş koşullarının yeniden değerlendirilmesi üzerine idi. Ders yüklerinden dolayı üniversitelerde araştırmalara az zaman ve ortam kalmaktadır. Bu faaliyetler, çoğu zaman uzmanlaşma şeklinde bazı öğretmenlerin kendi özel çabalarıyla gerçekleştirilmektedir. Eğitim sistemi, önerilen formasyonlarla iş piyasasının gerçekliği arasında belirgin bir uygunsuzlukla köhneleşmiş gibi görünmektedir. Bunun dışında edebiyat ve beşeri bilimler formasyonlarıyla bilimsel formasyonlar arasında görünür bir dengesizlik bulunmaktadır. Örneğin üniversitelerle teknik formasyonlar arasında oldukça az bağlantı bulunmaktadır. Yine de KESSP'nin bu alandaki önerileri belli belirsizdir. Daha ziyade öğrenci yerleştirmeleriyle ve programların yenilenmesiyle, yeni teknolojilerin gelişmesiyle ve daha iyi bir idareyle ilgilidir. Son grevin idaresi, yüksek eğitimin hükümetin önceliği olmadığını açıkça göstermiştir.

Bütün seviyelerde özel formasyon kurumlarının gelişimi, 1980'den beri Kenya'daki eğitimin gelişim stratejisinin bir parçasıdır. 2000'den itibaren bu kurumların muhasebesi resmi istatistiklerde ayrı tutulmuşlardır. Eğitim sisteminin yakın zamandaki gelişimini ve daha çok başarılı olan özel bir sistemin yaygınlaştığını göz önünde bulundurduğumuzda ve bu eğilim sürecekte olursa iki farklı hıza sahip bir eğitim sisteminin geliştiğini görme riskimiz yüksektir. Bir yandan üst sınıflara özgü özel okul ile diğer yandan bir nevi yoksulların okulu olacak devlet okulu. Ülkenin eğitimsel sistemi, bu yönde, güçlü olan toplumsal eşitsizlikleri güçlendirmeye ve ulusal birliğin temellerini daha da zayıflatmaya neden olabilir. Okul alanında özel yatırımlara yönelik ısrarlı çağrılar ve girişimcilere vaat edilen vergi avantajları, özel eğitimin daha yeni eğitim sahnesine girmeye başladığını düşündürmektedir.

Sonuç

Neticede Kenya, eğitim sektörü alanında gözü pek bir kalkınma programına atılmıştır. 1980'li yıllardan itibaren uluslararası sermaye sahipleri, ülkenin eğitim politikalarının yeni yönelimlerinin tanımında ve aynı zamanda yapısal reformların finansmanında giderek büyüyen bir rol oynamışlardır. Bu düzenlemelerin, Kenya'ya özgü okul dinamikleriyle bazen çeliştiği de olmuştur. Fakat eğitim sisteminin sürdürülebilir şekilde gelişip serpilmesi ve ülkenin kalkınmasında anlamlı bir rol oynayabilmesi için iç toplumsal ve siyasi dinamiklerle birlikte sermaye sahiplerinin istekleri arasında bir denge bulması gerekecektir. Bağımsızlığından itibaren önemli bir yol kat edildiyse de çözümlenmemiş bir dizi sorun, Kenya'nın ekonomik kalkınmasında aynı zamanda

toplumsal ve aidiyetsel kalkınmasında da rol oynaması gereken eğitimin gelişmesinde yük olmaya devam etmektedir.

Bibliyografya

Abreu E., *The role of Self help in the development of Education in Kenya : 1900-1973*, Kenya Literature Bureau, Nairobi, 1982

Bogonko S.N., *A history of modern education in Kenya (1895-1991)*, Nairobi, Evans brothers, Kenya, 1992

Charton H., *Le désir d'écoles, les initiatives africaines dans l'éducation au Kenya*, Paris, Publications de l'université Paris-7 Denis Diderot, 1997

Charton H. « La débâcle éducative du Kenya ; éléments d'analyse historique » in *Cahiers d'études africaines*, XLIII, 169-170, 2003, s. 189-208

Charton H., « L'école primaire gratuite : chimère politique ou idéal social », in Charton H., Médard C., *L'Afrique Orientale, annuaire 2004*, Paris, Karthala, 2005

Eshiwani G.S., *Education in Kenya since Independance*, East African Education Publishers, Nairobi, 1993

Mutua R.W., *Development of Education in Kenya*, Nairobi, East African Literature Bureau, 1975

Ogot B.A, Ochieng' W., *Decolonization and independence in Kenya (1940-19993)*, Nairobi, East African education publishers, 1995

Republic of Kenya, Koech, D.K., *Totally integrated quality education and training TIQUET, Report of the Commission of Inquiry into the Education system of Kenya (Koech Report)*. Nairobi, Government Press, 2000

Ministry of Education, Science and Technology, *Sessional paper N°1 of 2005 on policy framework for education training and research, meeting the challenges of education, training and research in Kenya in the 21st century*, Nairobi, Government printer, 2005

Ministry of Education, Science and Technology, *Kenya education sector support programme, delivering quality education and training to all Kenyans*, Nairobi, Government printer, Temmuz 2005

World Bank, *Kenya strengthening the Foundation of Education and training in Kenya. Opportunities and challenges in Primary and general secondary education*, Mart 2004

World Bank, *Project appraisal document on a proposed credit to the Republic of Kenya education sector support project*, Ekim 2006

Unesco, *Implementing free primary education education in Kenya, assessment report*, mars 2005, Unesco, Nairobi office (www.education.nairobi-unesco.org)

The SACMEQ II project in Kenya: a study of the conditions of schooling and the quality of education – SACMEQ/MOEST – 2005 (www.sacmeq.org)

Yatırım Programlarının Maliyetinin Özeti (Milyon KShs)

Kenya Şilini'nin Tüm Verileri- Milyon	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	Total
Yatırım Programları, KSh Milyon						
Temel Yapı	857.56	1655.39	1654.87	1237.95	1215.	6621.67
ECDE	206.05	605.	609.715	478.965	467.965	2368.395
Resmi Olmayan Eğitim	368.9	411.1	381.8	366.7	419.7	1948.2
Özel Eğitim İhtiyaçları	302	265	292.5	317.8	326.1	1503.4
HIV/AIDS	789.98	980	980	800	701.4588	4251.439
Yetişkinlerin Temel Eğitimi	186.	20	251.2	304.5	418	1367.2
Okul Beslenme, Sağlık	1644.0	1733.6	1817.55	1896.05	1997.05	9088.35
Eğitim materyalleri, Okul çalışmaları, Bağışlar	7813.21	6856.669	6899.681	6984.686	7064.441	35618.69
Mesleki Öğretmen Eğitimi	31	233.4	257.91	278.37	300.1	1379.9
İlkokul Öğretmenleri	316.	562.5	607.5	643	623	2752.4
ASAL Gezici Okullar		18	30	30	30	117
Kapasite Geliştirme	15	165.	155.	180.4	172.9	830.5
EMIS	160.	115.	80.	80.8	80.	518.7
ICT	85.4	78.4	112.	72.7	51.95	401.35
Rehberlik ve Danışmanlık	79.	111.	111.	59.4	59.	421.1
Mevki Sigortası	385.	35	344.	470	434.3	1989.4
Ortaöğretim Burs Bağışları	1959.	2438.	2575.	2748.3	2913.01	12634.71
Ortaöğretim Matematik ve Bilim	243.5	279.1	297.2	317.8	337.7	1475.3
TTVET (İşletme Giderleri Hariç)	46	40	80	84	85	3370
Üniversiteler (Devam eden öğrencilerin kredileri dahil)	<u>182</u>	<u>2402.</u>	<u>2614.</u>	<u>2904.61</u>	<u>3053.001</u>	<u>12796.52</u>
Öğretmen Tasarrufu	5.2	5.7	4.4	1.9	1.9	19.1
Cinsiyet Programı	11	11.4	153.2	168.4	139.7	483.7
Kontrol ve Değerlendirme	30	33	36.3	40	44	183.3
Toplam Yatırım Programları	18208.01	19929.2	21073.23	21222.3	21707.54	102140.3
İşletmenin Ek Maliyetleri	546.2402	597.8766	632.1968	636.6701	651.2261	
Ek İşletme Maliyetleri (Yatırım Programlarıyla Birlikte)	18754.25	20527.1	21705.42	21859.01	22358.76	105204.5
Öğretmen Maaşları	61391	67518.82	73769.2	75244.58	76749.47	
İlköğretim Öğretmenlerinin Maaşları	38264.08	42083.46	45979.22	46898.81	47836.78	221062.4
Ortaöğretim Öğretmenlerinin Maaşları	21165.47	23278.13	25433.04	25941.7	26460.53	
TSC Sekreteryası	2177	2220.54	2264.951	2310.25	2356.455	
Bakanlık Maaşları	1595.3	1627.206	1659.75	1692.945	1726.804	
Üniversite Eğitimine Yönelik Ödünç Krediler	8800.4	9152.3	8800.4	9000	9000	
Üniversitelerin Askıda Bulunan Senetlerinin Ödemeleri	460	400	417			
Diğer MOEST İdari Maliyetler (maaşlar hariç)	2877	2992.08	3111.763	3236.234	3365.683	
Diğer yapı ve donanım maliyetleri construction and equipment costs (KNEC, T5C, Yüksek Öğretim Müdürlüğü)	490	900	900	0	0	
Eğitim Alanındaki Toplam Harcamalar	96544.95	105338	112628.5	113343	115557.2	543411.7

La structure du budget de l'éducation du gouvernement keynan Tableau 1

(dépenses brutes - année fiscale 05-06)

Source: economic survey 2006

	Dépenses courantes		% dep courantes		Dépenses Investissement		% dep invst		Dépenses totales	% dépenses totales	Année fiscale 2001-2002			
	Ksh million	% dep. Courantes	/ dép. totales	Ksh million	% dep. Invst.	/ dép. totales	dep courantes	dep Invst			dep totales	% dep totales		
Administration générale	64 139	73%	97%	1 705	43%	3%	65 844	71%	44 522	473	44 995	82%		
Pré-primaire	57	0%	100%	-		0%	57	0%	7	204	211	0%		
Primaire	7 148	8%	84%	1 312	33%	16%	8 460	9%	742	3	745	1%		
Secondaire	2 894	3%	94%	170	4%	6%	3 064	3%	667	-	667	1%		
Technique secondaire	1 291	1%	87%	185	5%	13%	1 476	2%	888	-	888	2%		
Formation des enseignants	178	0%	55%	143	4%	45%	321	0%	139	28	167	0%		
Programmes spéciaux	193	0%	100%	-		0%	193	0%	107	-	107	0%		
Polytechnics	572	1%	100%	-		0%	572	1%	321	-	321	1%		
Education supérieure	11 885	13%	96%	488	12%	4%	12 373	13%	6 369	118	6 487	12%		
Divers	-	0%		-			-	0%	254	-	254	0%		
Total	88 357	100%	96%	4 003	100%	4%	92 360	100%	54 016	826	54 842	100%		

Variation 2001-2002 / 2005-2006

Dépenses totales	68%
Dépenses courantes	64%
Dépenses Invst	385%

La part des salaires dans les dépenses courantes

	Ksh million	% dep courantes
Salaires enseignants primaire	38 364	43%
Salaires enseignants primaire + secondaire	21 165	24%
	59 529	67%